

Република Србија
ВРХОВНИ СУД
Рев 10505/2022
24.01.2024. године
Београд

Врховни суд, у већу састављеном од судија: Звездане Лутовац, председника већа, Иване Рађеновић и Владиславе Милићевић, чланова већа, у парници тужиоца АА из ..., чији је пуномоћник Никола Тадић, адвокат из ..., против тужене Републике Србије, Министарство правде, коју заступа Државно правобранилаштво, Одељење у Суботици, ради рехабилитационог обештећења, одлучујући о ревизији тужиоца изјављеној против пресуде Апелационог суда у Новом Саду Гж 853/22 од 07.04.2022. године, у седници одржаној 24.01.2024. године, донео је

РЕШЕЊЕ

УСВАЈА СЕ ревизија тужиоца, **УКИДАЈУ СЕ** пресуда Апелационог суда у Новом Саду Гж 853/22 од 07.04.2022. године и пресуда Вишег суда у Суботици П 59/21 од 02.02.2022. године и предмет **ВРАЋА** првостепеном суду на поновно суђење.

Образложење

Пресудом Вишег суда у Суботици П 59/21 од 02.02.2022. године, ставом првим изреке, одбијен је тужбени захтев којим је тражено да се обавезе тужена да тужиоцу на име накнаде рехабилитационе материјалне штете исплати и то због губитка пензије 4.341.600,00 динара и због ненаплаћеног рада 2.472.480,00 динара и да му накнади трошкове парничног поступка, са траженом законском затезном каматом од дана подношења тужбе до исплате. Ставом другим изреке, обавезан је тужилац да туженој исплати трошкове парничног поступка од 45.000,00 динара. Ставом трећим изреке, одбијен је захтев тужиоца за ослобађање од обавезе плаћања судске таксе.

Пресудом Апелационог суда у Новом Саду Гж 853/22 од 07.04.2022. године, одбијена је жалба тужиоца и потврђена првостепена пресуда.

Против наведене правноснажне пресуде донете у другом степену тужилац је благовремено изјавио ревизију, због битне повреде одредаба парничног поступка и погрешне примене материјалног права.

Одлучујући о изјављеној ревизији у смислу члана 408. Закона о парничном поступку - ЗПП („Службени гласник РС“, бр.72/11 ...10/23-др. закон) Врховни суд је оценио да је ревизија тужиоца основана.

Доношењем побијане пресуде није учињена битна повреда одредаба парничног поступка из члана 374. став 2. ЗПП, на коју ревизијски суд пази по службеној дужности.

Према утврђеном чињеничном стању, тужилац (рођен ...1930. године) био је лишен слободе од 04.09.1952. године до 27.11.1954. године (Голи Оток). Решењем Вишег суда у Суботици Рех 200/12 од 14.05.2013. године (правноснажно 18.06.2013. године), усвојен је захтев тужиоца за рехабилитацију и утврђено да је ништаво од доношења решење Министарства унутрашњих послова бр. Уп I 245/52 од 24.11.1952. године, којим је упућен на боравак на одређено место у трајању од две године, по члану 5. Закона о прекршајима против јавног реда и мир и да су ништаве све правне последице те одлуке, а да се тужилац сматра рехабилитованим по закону. Решењем РФПИО - Покрајински фонд – Филијала Суботица бр.45-181.386-69979 од 24.07.2021. године, као рехабилитованом лицу, тужиоцу је признато време лишења слободе као посебан пензијски стаж у двоструком трајању (4 године, 5 месеци, 18 дана), док му није признато право да му се време незапослености по престанку лишења слободе призна као посебан пензијски стаж у ефективном трајању, нити право на месечну новчану накнаду (посебан додатак). Тужилац се обратио Министарству правде – Комисији за рехабилитационо обештећење дана 01.06.2021. године, са захтевом да му призна накнаду материјалне штете у виду губитка пензије у признатом (двоструком) пензијском стажу. Одлуком Министарства правде – Комисија за рехабилитационо обештећење бр. 703-00-468/2021-28 од 10.09.2021. године, одбијен је тужиочев захтев. Тужиоцу је за август 2021. године исплаћена пензија у износу од 81.251,96 динара. Тужбу је поднео 27.09.2021.године.

Полазећи од утврђеног чињеничног стања, нижестепени судови су одбили тужбени захтев, позивајући се на чланове 20., 22., 23. и 26. Закона о рехабилитацији и члан 376. Закона о облигационим односима (ЗОО), претходно оценивши да је тужба поднета у року из члана 27. Закона о рехабилитацији јер је захтев за рехабилитационо обештећење тужилац поднео Министарству правде 01.06.2021. године, а тужбу за накнаду штете 24.09.2021.године. Тужбени захтев за накнаду рехабилитационе материјалне штете у виду губитка пензије у износу од 4.341.600,00 динара нижестепени судови су одбили јер је тужиоцу решењем РФПИО од 24.07.2021. године признато право на утврђивање посебног пензијског стажа тако да му по том основу не припада накнада материјалне штете у виду губитка пензије, док му тим решењем није признато право на месечну новчану накнаду (посебан додатак) јер није испунио услове прописане одредбом члана 23. у вези члана 20. овог Закона за признавање права на месечну новчану накнаду (посебан додатак). Тужбени захтев за надокнаду рехабилитационе материјалне штете на име неплаћеног рада у износу од 2.472.480,00 динара су одбили јер су оценили да је основан приговор застарелости овог потраживања. Ово стога што се предметно потраживање тужиоца заснива на члану 26. Закона о рехабилитацији којим је прописано да рехабилитовано лице има право на обештећење за материјалну штету насталу због повреде права и слободе у складу са законом којим се уређују облигациони односи, који је посебан закон у односу на Закон о

облигационим односима (ЗОО), те стога искључује сва општа правила која су посебним законом на другачији начин регулисана у односу на општа правила, да се чланом 27. Закона о рехабилитацији не регулише питање рока застарелости, већ рока за подношења тужбе, којом законском одредбом се не мења опште правило о застарелости права на накнаду штете из члана 376. ЗОО. Потраживање тужиоца је било застарело већ у време подношења захтева за обештећење Министарству правде (01.06.2021. године), којим није дошло до прекида застаревања у смислу члана 388. ЗОО, јер је штета дефинисана решењем Вишег суда у Суботици Рех 200/12 од 14.05.2013. године (правноснажно 18.06.2013. године), од када је тужилац стекао сва права која му припадају по Закону о рехабилитацији, док је тужбу поднео 24.09.2021. године по протеклу рокова застарелости из члана 376. ЗОО.

По налажењу Врховног суда, овакво становиште се не може прихватити као правилно јер је због погрешне примене материјалног права чињенично стање остало непотпуно утврђено.

Према члану 3. став 2. Закона о рехабилитацији („Службени гласник РС“, бр. 92/11), рехабилитованом лицу се признаје и право на обештећење које обухвата право на: посебан пензијски стаж; месечну новчану накнаду (посебан додатак); здравствену заштиту и друга права из здравственог осигурања; право на враћање конфисковане имовине или имовине одузете по основу прописа из члана 2. став 1. овог закона, односно обештећење за ту имовину; право на обештећење за материјалну и нематеријалну штету (рехабилитационо обештећење). Према члану 20. став 1. овог закона, рехабилитовано лице има право на посебан пензијски стаж, месечну новчану накнаду (посебан додатак), здравствену заштиту и друга права из здравственог осигурања, право на враћање конфисковане имовине или имовине одузете по основу прописа из члана 2. став 1. овог закона, односно обештећење за ту имовину, као и право на рехабилитационо обештећење. Према ставу 2. враћање имовине, односно обештећење за имовину из става 1. овог члана врши се у складу са законом који уређује враћање одузете имовине и обештећење за одузету имовину. Према члану 22. став 1. рехабилитованом лицу признаје се време лишења слободe као посебан пензијски стаж у двоструком трајању. Према ставу 2., рехабилитованом лицу признаје се време незапослености по престанку лишења слободe као посебан пензијски стаж у ефективном трајању, а најдуже две године, ако је незапосленост наступила због повреде права и слобода у смислу овог закона. Према члану 23. став 1. рехабилитовано лице коме је признат посебан стаж из члана 22. овог закона у трајању од најмање осам година има право на месечну новчану накнаду (посебан додатак), у висини од 50% од просечне месечне плате у Републици Србији у претходној години. Према члану 26. став 1. овог закона, рехабилитовано лице има право на обештећење за материјалну штету насталу због повреде права и слобода, у складу са законом којим се уређују облигациони односи. Према члану 27. став 1. овог закона, на основу одлуке суда којом се усваја захтев за рехабилитацију, рехабилитовано лице и лица из члана 26. ст. 3. и 4. овог закона могу да поднесу захтев за рехабилитационо обештећење. О захтеву за рехабилитационо обештећење одлучује Комисија за рехабилитационо обештећење (став 2.). Ако захтев из става 2. овог члана не буде усвојен или по њему Комисија за рехабилитационо обештећење не донесе одлуку у року од 90 дана од дана подношења

захтева, подносилац захтева може код надлежног суда поднети тужбу за накнаду штете (став 3.). Ако је постигнут споразум само у погледу дела захтева, тужба се може поднети у погледу остатка захтева (став 4.). Тужба за накнаду штете из става 3. овог члана не може се поднети по истеку рока од једне године од дана достављања одлуке о одбијању захтева или дана закључења споразума, односно од истека рока из става 3. овог члана (став 5.).

Одредбом члана 44. Закона о пензијском и инвалидском осигурању („Службени гласник РС”, бр. 34/03 ..., 61/21) прописано је да пензијски стаж на основу кога се стичу и остварују права из пензијског и инвалидског осигурања обухвата: 1) време које се рачуна у стаж осигурања и посебан стаж према одредбама овог закона; 2) време које је, као стаж осигурања и посебан стаж, рачунато у пензијски стаж према прописима који су били на снази до дана ступања на снагу овог закона.

Одредбом члана 154. став 1. ЗОО је прописано да ко другоме проузрокује штету дужан је накнадити је, уколико не докаже да је штета настала без његове кривице. Према члану 155. став 1. штета је умањење нечије имовине (обична штета) и спречавање њеног повећања (измакла корист), као и наношење другоме физичког или психичког бола или страха (нематеријална штета). Према члану 189. оштећеник има право како на накнаду обичне штете, тако и на накнаду измакле користи (став 1.), висина накнаде штете одређује се према ценама у време доношења судске одлуке, изузев случаја кад закон наређује што друго (став 2.), при оцени висине измакле користи узима се у обзир добитак који се могао основано очекивати према редовном току ствари или према посебним околностима, а чије је остварење спречено штетниковом радњом или пропуштањем (став 3.). Према члану 190. суд ће, узимајући у обзир и околности које су наступиле после проузроковања штете досудити накнаду у износу који је потребан да се оштећеникова материјална ситуација доведе у оно стање у коме би се налазила да није било штетне радње или пропуштања. Одредбом члана 370. ЗОО, прописано је да се правила о застарелости не примењују у случајевима када су у закону одређени рокови у којима треба да се подигне тужба или да се изврши одређена радња под претњом губитка права.

У конкретном случају, и по оцени Врховног суда, тужба у овој правној ствари је поднета у преклузивном року од годину дана из члана 27. став 5. Закона о рехабилитацији. Ово стога што је тужилац поднео 01.06.2021. године Министарству правде – Комисији за рехабилитационо обештећење захтев за накнаду материјалне штете у виду губитка пензије у признатом (двоструком) пензијском стажу, по ком захтеву је Комисија одлучила тако што је решењем од 10.09.2021. године одбила тужиочев захтев. Од дана достављања наведене одлуке почео је да тече рок од годину дана за подношење тужбе, који до подношења тужбе (27.09.2021.године) очигледно није протекао.

Међутим, погрешно је становиште нижестепених судова да је тужбени захтев за накнаду материјалне штете због губитка пензије и за неплаћени рад у траженим износима ваљало одбити због тога што је потраживање тужиоца застарело.

Из садржине одредбе члана 27. став 5. Закона о рехабилитацији произлази да она, између осталог, регулише и рок за подношења тужбе за накнаду штете. Имајући у виду цитирану одредбу члан 370. ЗОО, у конкретном случају није било места примени правила о застарелости из Закона о облигационим односима (ЗОО). Наиме, Закон о облигационим односима (ЗОО) у члану 370. врши разграничење застарелости од преклузивног рока. Преклузивни рок има за последицу да се одређена тужба или радња може подићи или предузети у одређеном року. Начелна разлика између застарелости и преклузивног рока огледа се у дејству протекла рока. Код застарелости се протеклом рока губи захтев, тј. дужник стиче право да трајно ускрати дуговану чинидбу повериоцу, а протеклом преклузивног рока се губи само право. На преклузивни рок суд пази по службеној дужности, а на рок застарелости само ако се дужник на њега позове. Код преклузивног рока поверилац мора да води рачуна о одржању преклузивног рока, док код рока застарелости дужник доказује да је рок истекао. Код изнетог, како је рок за подношење тужбе за рехабилитационо обештећење прописан чланом 27. став 5. Закона о рехабилитацији као преклузиван рок, то се у спору покренутом по таквој тужби у смислу члана 370. ЗОО не примењују правила о застарелости потраживања како то погрешно сматрају нижестепени судови. Стога по оцени Врховног суда није било места одбијању тужбеног захтева ни делимично, ни у целини због застарелости оба потраживања која су предмет тужбеног захтева.

Предмет тражене правне заштите је формулисан као накнада рехабилитационе материјалне штете због губитка пензије и накнада материјалне штете због неплаћеног рада у траженим износима у смислу члана 26. Закона о рехабилитацији као последице противправног лишења слободе у периоду од 04.09.1952. године до 27.11.1954. године.

Према чињеничним наводима тужбе тужилац је био спречен да ради у том периоду на пословима на којима је радио пре лишења слободе (у СРЗ „Иво Лола Рибар“ у Бајмоку на пословима физичког радника) и прима плату (укупно три године, 1 месец и 1 дан што му је признато у пензијски стаж), услед чега је остварио старосну пензију у нижем износу од оног који би му припадао (за август 2021. године исплаћена му је пензија у износу од 81.251,96 динара). Истовремено, тврди се да му није исплаћена накнада за рад који је обављао као лице лишено слободе током тог периода лишења слободе.

Према до сада утврђеном чињеничном стању, након правноснажности решења о рехабилитацији тужилац се обратио надлежном РФПИО са захтевом за признавање посебног пензијског стажа по основу лишења слободе-време незапослености и по престанку лишења слободе и признавања права на месечну новчану накнаду. Решењем надлежног РФПИО од 24.07.2021. године, тужиоцу је време противправног лишења слободе признато као посебан пензијски стаж у двоструком трајању (4 године, 5 месеци, 18 дана), док му није признато право да му се време незапослености по престанку лишења слободе призна као посебан пензијски стаж у ефективном трајању, нити му је признато право на месечну новчану накнаду (посебан додатак). И по оцени Врховног суда, обраћањем надлежном РФПИО, што је резултирало доношењем решења о признавању посебног пензијског стажа, тужилац је исцрпео сва права проистекла из овог основа пред органом управе.

Материјална штета коју тужилац потражује заснована је на тврдњи о постојању разлике између старосне пензије коју прима и пензије коју остварио да није било штетног догађаја (противправно лишење слободе), тврдећи да је пре лишења слободе радио на пословима физичког радника, Такође тражи накнаду за рад који је принудно обављао током лишења слободе, која се, ако је таквог рада рехабилитованог лица било, признаје за рад у редовно радно време у висини изгубљене зараде на радном месту пре лишења слободе, а овде би то било на пословима физичког радника.

О томе нижестепени судови због погрешно заузетог становишта да је потраживање тужиоца застарело нису водили рачуна.

У поновном поступку судови ће утврдити све битне чињенице за одлуку о постављеним захтевима тужиоца, када је реч о захтеву за накнаду материјалне штете због губитка пензије (мисли се на остварену пензију у нижем износу од оног коју би остварио да је и за време противправног лишења слободе радио и остваривао зараду), водећи рачуна да је тужилац у тужби предложио вештачење на ту околност, указујући да је пре противправног лишења слободе радио као физички радник (у ком случају би се висина зараде могла утврђивати само методом упоредног физичког радника односно минималне зараде) и да ли би зарада коју би остварио таквим радом утицала на висину старосне пензије (коју је остварио) и у ком износу, те потом донети правилну и закониту одлуку.

Укинута је и одлука о трошковима поступка, јер зависи од одлуке о главној ствари.

Из изнетих разлога, на основу члана 416. став 2. ЗПП, одлучено је као у изреци.

**Председник већа-судија
Звездана Лутовац, с.р.**

За тачност отправка
Заменик управитеља писарнице
Миланка Ранковић